

Dr hab. Artur Dariusz Kubacki, prof. UP

Chrzanów, 30.11.2019 r.

Kierownik Katedry Językoznawstwa Niemieckiego

Instytut Neofilologii (Filologia Germańska)

Uniwersytet Pedagogiczny

im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie

Recenzja

rozprawy doktorskiej mgr **Katarzyny Gołaszewskiej**

pt. *Die Metapher der wirtschaftsdeutschen Diskurse. Eine linguistische Analyse (Metafora w niemieckim dyskursie o ekonomii i gospodarce. Analiza językowa)*,

napisanej pod kierunkiem prof. UR dra hab. Pawła Bąka w Instytucie Filologii

Germańskiej na Wydziale Filologicznym Uniwersytetu Rzeszowskiego

Przedłożona do oceny praca doktorska liczy 297 stron i składa się ze wstępu, części teoretycznej, obejmującej cztery rozdziały, części empirycznej, obejmującej jeden obszerny rozdział oraz jeden krótki rozdział z podsumowaniem wyników analizy, wniosków końcowych, wykazu literatury, rysunków, tabel i diagramów, streszczenia w języku polskim oraz załącznika, w którym zamieszczono korpus badawczy.

Przedmiotem rozprawy doktorskiej uczyniono metaforę w niemieckim dyskursie o ekonomii i gospodarce, która została poddana gruntownej analizie językowej. Dlatego rozprawa wpisuje się w nurt badań językoznawczych obejmujących metaforykę, języki specjalistyczne i dyskursologię. Doktorantka stawia we wstępie trzy pytania badawcze, a następnie określa metodologię badania (str. 7–8): chce najpierw sprawdzić, jaki status posiada metafora w otwartym dyskursie ekonomicznym oraz jaki jest jej potencjał i co może wyrażać, a następnie chce określić, jakie funkcje spełnia w dyskursie ekonomicznym i czy jest używana świadomie. Do tego celu Doktorantka słusznie wybiera metodę badań jakościowych, metodę onomazjologiczno-kognitywną Olafa Jäkela (2003) oraz metodę indukcyjną.

Podjęcie badań nad metaforą w dyskursie specjalistycznym jest decyzją bardzo trafną, choć szkoda – patrząc przez pryzmat tłumacza teoretyka i praktyka – że badań tych nie rozszerzono o aspekt przekładowy, w ramach którego można byłoby na przykład porównać lingwistycznie obraz metaforyczny w niemieckim i polskim. Choć dysertacja zyskałaby wtedy na wartości aplikatywnej, mojej uwagi nie należy traktować jako zarzutu, lecz raczej jako propozycję kontynuowania badań nad metaforą z tej perspektywy.

Badaniem objęto wybrane metafory z trzech współczesnych (pochodzących z lat 2015-2017) niemieckich czasopism o tematyce ekonomicznej: *Spiegel online*, *Manager Magazin* i *Wirtschaftswoche*, z których wyekscerpowano 564 metafory (s. 98), choć w załączniku zamieszczono 606 przykładów (być może niektóre z metafor przyporządkowano do różnych obszarów/domen występowania metafor, stąd różnica w zakresie ich liczby).

Przechodząc do szczegółowego omówienia struktury oraz zawartości treściowej poszczególnych rozdziałów pracy, należy stwierdzić, że struktura dysertacji jest przejrzysta i adekwatna do podjętych przez Doktorantkę celów badawczych. Wyróżniono w niej wyraźnie dwie części: teoretyczną i empiryczną. Dysertację otwiera wstęp, w którym – jak już zauważyłem powyżej – Doktorantka najpierw stawia pytania badawcze, określa cel rozprawy i przedstawia metodologię, a następnie anonsuje treść poszczególnych jej rozdziałów.

Część teoretyczna dysertacji obejmuje cztery rozdziały. Pierwszy z nich dotyczy języka specjalistycznego jako przedmiotu badań lingwistyki. Omówiono w nim najpierw najważniejsze definicje języka specjalistycznego oraz jego podział, głównie na bazie literatury niemieckiej, a następnie przedstawiono syntetycznie zarys historyczny badań nad językiem specjalistycznym. Na kolejnych kartach dysertacji znajdują się rozważania Doktorantki nad językiem specjalistycznym w kontekście antropocentrycznej teorii języków Franciszka Gruczy oraz w oparciu o poglądy Sambora Gruczy na temat języka fachowego i jego terminologii. Na koniec tej części Doktorantka zajmuje się językiem ekonomii i przedstawia jego definicje oraz podziały, a także wnikliwie analizuje takie terminy, jak wyraz specjalistyczny, tekst specjalistyczny oraz gatunek tekstu specjalistycznego.

Drugi rozdział teoretyczny poświęcony jest w całości analizie dyskursu, a więc omówieniu różnych jego definicji w oparciu między innymi o poglądy Michela Foucaulta (1977), Stanisława Gajdy (2002), Martina Wengelera (2003), Jürgena Spitzmüllera (2005) i Ingo Warnkego (2011).

W trzecim i czwartym rozdziale teoretycznym Doktorantka omawia metaforę najpierw ogólnie, a następnie prezentuje ją na przykładzie języka specjalistycznego. Doktorantka krótko i zwięźle przedstawia teorie metafory w czterech grupach: tradycyjne, interakcyjne, pragmatyczne i kognitywne, a następnie zajmuje własne stanowisko w tej sprawie, przyjmując rozumienie metafory zgodnie z kognitywnym modelem języka. Odnosząc się do języka specjalistycznego, Doktorantka przywołuje model Thorstena Roelckego (1999) i podział Karlheinza Jakoba (1991) w przyporządkowaniu metafor do określonych dziedzin tematycznych.

Część empiryczną dysertacji otwiera obszerny rozdział, w którym na początku krótko scharakteryzowano przedmiot badań i korpus, a następnie przystąpiono do etapu szczegółowej analizy metafor w oparciu o ich podział na pięć głównych obszarów tematycznych: (1) przestrzeń/miejsce i ruch w niej/nim, (2) człowiek jako przedmiot (samo)poznania, (3) wytwory człowieka jako przedmiot poznania, (4) przyroda i jej elementy, (5) relacje i właściwości. W ramach nich wyodrębniono jeszcze bardziej dokładne podobszary, do których przyporządkowano poszczególne przykłady metafor z korpusu. Część tę kończy omówienie wyników analizy ilościowej i jakościowej. Doktorantka udowodniła, że metafory używane w języku ekonomicznym mogą pełnić różnorakie funkcje w tekstach: pragmatyczną, dydaktyczną oraz stylistyczną, przy czym – jak słusznie stwierdza na str. 198 – granica między dwoma ostatnimi funkcjami jest dość płynna.

W podsumowaniu całej dysertacji nakreślono możliwe kierunki dalszych badań. Na końcu pracy znajduje się obszerny wykaz literatury, obejmujący 210 pozycji, który zasadniczo sporządzono skrupulatnie. W bibliografii brakuje jednak pozycji Jerzego Bartmińskiego z 1998 r., chyba że Doktorantce chodzi o umieszczoną w wykazie literatury jego pozycję z 1999 r. Podobnie ma się rzecz z publikacją Karlheinza Jakoba z 1991 r., której nie ma w wykazie, natomiast jest odnotowana jego inna publikacja z 1981 r.

Z uznaniem trzeba stwierdzić, że przeprowadzona przez Doktorantkę wnikliwa analiza językowa metafor w języku ekonomicznym w tak zwanym dyskursie otwartym pozwoliła udzielić jednoznacznej odpowiedzi na wszystkie pytania badawcze, a zatem ustalić funkcje metafor oraz cel, jaki przyświeca ich wykorzystaniu w języku ekonomicznym.

Oceniając część teoretyczną dysertacji, pragnę podkreślić bardzo dobrą znajomość niemieckojęzycznej literatury przedmiotu. Pewien niedosyt poznawczy recenzent odczuwa w związku z brakiem omówienia stanowiska innych polskich językoznawców aniżeli tylko

Franciszka Gruczy i Sambora Gruczy w odniesieniu do problematyki języków specjalistycznych. Zarówno w przypadku języków fachowych, jak i w szczególności referowanego tu języka ekonomii można było w szerszym wymiarze uwzględnić polski dorobek naukowy, który w pracy został pominięty (problematyka języków specjalistycznych – zob. np. prace Urszuli Żydek-Bednarczuk, Bronisławy Ligary i Wojciecha Szupelaka, problematyka języka ekonomii – zob. np. prace Piotra Mameta, Pawła Szerszenia, Grażyny Strzeleckiej). Natomiast trzeba przyznać, że Doktorantka nieźle orientuje się w ojczyściej literaturze przedmiotu, jeżeli chodzi o badania nad dyskursem i metaforą. W tej materii dobrze zna między innymi opracowania naukowe dotyczące dyskursu Doroty Brzozowskiej, Anny Duszak, Teresy Dobrzyńskiej, Stanisława Grabiasa czy Marii Wojtak, a także metodologię badań nad metaforą Olafa Jäkela.

Pod względem struktury pracy w części badawczej zabrakło krótkich podsumowań rozdziałów teoretycznych, które przyczyniłyby się do jeszcze większej przejrzystości. Ponadto zabrakło w niektórych rozdziałach pracy polemiki z poglądami przytaczanych autorów, choć z drugiej strony Doktorantka potrafi wyrażać swoje zdanie, o czym świadczą jej krytyczne wypowiedzi na str. 92 i 93 w odniesieniu do zagadnienia metafory oraz na str. 44 w odniesieniu do poglądów Rosemarie Gläser w kwestii tekstów specjalistycznych. Warto tu także podkreślić, że na pochwałę zasługują bardzo dobre tłumaczenia Doktorantki odnośnie do cytowanej literatury z języka polskiego.

Oceniając część badawczą dysertacji, należy zauważyć, że Doktorantka czytelnie i precyzyjnie prezentuje i analizuje wyniki badań empirycznych, posługując się licznymi wykresami kołowymi i słupkowymi oraz tabelami. Ta wizualizacja znacznie ułatwia percepcję wyników w zakresie opisu analizowanych metafor. Doktorantka potrafi wyselekcjonować właściwy materiał badawczy i opatrzyć go odpowiednim komentarzem. Na pochwałę zasługuje także umiejętność połączenia teorii z praktyką, co widać dobrze na przykładzie konceptualizacji metafor, a następnie ich odpowiedniego przyporządkowania do określonych obszarów występowania. Owo przyporządkowanie jest poprawne, choć w dwóch przypadkach mógłbym polemizować z Doktorantką, tj. w odniesieniu do metafor zawierających element „fließen”, które – w moim przekonaniu – mogą być zakwalifikowane zarówno do kategorii „Flüssigkeit/ciecz”, jak i „Bewegung/ruch” (s. 151). Ta sama sytuacja dotyczy metafory z „Eis” (str. 143), która może być zakwalifikowana – jak pisze Doktorantka – do kategorii „Nahrung/żywność”, ale być może także jako zjawisko pogodowe do

wyróżnionej przez nią kategorii „Natur/przyroda”. Szkoda, że w tabeli podsumowującej typy metaforyzacji w języku ekonomicznym (str. 161–191) nie zamieszczono tłumaczenia metafor na język polski, co byłoby niezwykle przydatne dla translodydaktyków i praktyków sztuki tłumaczenia, choć – jak już powyżej wspomniałem – aspekt translatoryczny nie był przedmiotem dociekań Doktorantki. Co więcej, tabela ukazująca przykłady różnych typów metaforyzacji – notabene zamieszczona na trzydziestu stronach dysertacji – mogłaby stanowić jako podsumowanie oddzielny podrozdział.

Praca prezentuje się dość dobrze pod względem edytorskim: wyróżniono istotne fragmenty tekstu, zastosowano numerację, punktory, jednolity styl tytułów i podtytułów. Rozprawa nie budzi większych zastrzeżeń pod względem graficznym, choć tabela z zebrany materiałem z korpusu powinna być także ponumerowana i opatrzona tytułem, a ponadto zwyczajem jest zamieszczanie pod tabelami źródła opracowania. Natomiast prawidłowo stosowane są odsyłacze i przypisy dolne. Praca jest napisana przejrzysto, starannie i spełnia wymogi stawiane nowoczesnym opracowaniom naukowym. Język naukowy rozprawy jest poprawny. Jeśli chodzi o stronę formalno-językową, to w pracy można znaleźć pewne drobne niedociągnięcia, które dotyczą głównie literówek, błędów interpunkcyjnych i stylistycznych, kilku błędów gramatycznych i ortograficznych, przy czym nie mają one istotnego wpływu na treść doktoratu. Zakładam, że powstały one na skutek pośpiechu podczas ostatecznej redakcji tekstu. Przed ewentualnym opublikowaniem rozprawy należy dokonać ostatecznej korekty pod względem językowym i edytorskim.

Mimo przedstawionych powyżej uwag krytycznych uważam, że rozprawa doktorska mgr Katarzyny Gołaszewskiej pt. *Die Metapher der wirtschaftsdeutschen Diskurse. Eine linguistische Analyse (Metafora w niemieckim dyskursie o ekonomii i gospodarce. Analiza językowa)* posiada wysokie walory naukowe, które można wykorzystać w nauczaniu niemieckiego ekonomicznego dyskursu specjalistycznego. Recenzowaną pozycję można byłoby również wykorzystać w translodydaktyce, gdyby Doktorantka zechciała opatrzyć metafory tłumaczeniami. Podsumowując: ww. rozprawa doktorska **spełnia wszystkie warunki** określone w art. 187 ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce. Stanowi oryginalne rozwiązanie problemu naukowego, wykazuje ogólną wiedzę teoretyczną mgr Katarzyny Gołaszewskiej w dyscyplinie językoznawstwo, a także dowodzi umiejętności samodzielnego prowadzenia badań naukowych. W związku z tym wnoszę o jej **przyjęcie oraz dopuszczenie** Doktorantki do dalszego etapu przewodu doktorskiego.

Prof. Janusz Kubacki